

TÖRTÉNETI IRODALOM

ÚČTY DVORA PRINCE ZIKMUNDA JAGELLONSKÉHO, VÉVODY HLOHOVSKÉHO A OPAVSKÉHO, NEJVYŠŠÍHO HEJTMANA SLEZSKA A LUŽIC, Z LET (1493) 1500–1507

*Rationes curiae Sigismundi Jagellonici, ducis Glogoviensis et Opaviensis, Silesiae et
Lusatiarum summi capitanei, de annis (1493) 1500–1507.*

Kritická edice pramene. K vydání připravil Petr Kozák / Editio critica.

Edidit Petrus Kozák.

Slezské zemské muzeum, Scriptorium, Praha, 2014. LXIV + 742 o.

A magyar történeti kutatás régóta ismeri és használja II. Ulászló király több éven át Budán élő öccse, Jagelló Zsigmond herceg számadásait: éppen száz éve, 1914-ben jelentette meg a forráscsoport magyar vonatkozású részeit *Divéky Adorján* a Magyar Történelmi Társaságban (Zsigmond lengyel herceg budai számadásai (1500–1502., 1505.). Közzéteszi Divéky Adorján. Magyar Történelmi Társaság XXVI. Budapest, 1914.). Hosszú kihagyást követően az elmúlt évtizedben a forrás ismét intenzív kutatás tárgya lett: Magyarországon *Rábai Krisztina* és *Horogszegi Zoltán* több vonatkozó tanulmány megírásán túl külön füzetben szemelvényeket is közzétett belőle magyar fordításban. A Divéky-kiadás centenáriuma — a bemutatandó kötet megjelenésével szinte egy időben — Rábai gondozásában megjelent a II. számadáskönyv (1504–1507) Divéky közlését teljessé tevő kiadása is, amely azonban eltekintett a Divéky által már publikált egybefüggő részek újraközlésétől (Jagelló Zsigmond herceg udvarának számadáskönyve (1504–1507). The Court Account Book of Sigismund Jagiellon (1504–1507). Edidit, introductit et indices fecit: Krisztina Rábai. Szeged 2014. 460 o.). Ez egyfelől magyar historiográfiai szempontból teljesen érthető lépés volt, másfelől viszont a forrás egészének kézikönyvként való használatát valamivel nehezebbé teszi. *Petr Kozák* monumentális, nyolcszáz oldal meghaladó forráskiadványa ezzel ellentétben a teljes forráscsoport közlésére vállalkozott.

A szerző az Opavai Tartományi Levéltár (Zemský archiv v Opavě) középkori és kora újkori sziléziai történelemmel foglalkozó történész-levéltáros kutatója, aki az elmúlt években számos, Zsigmond herceg politikai szerepével, illetve udvarának számadásaival kapcsolatos tanulmányt is közzétett. Ahogy a magyar kutatók érdeklődését mindenekelőtt a forráscsoport magyar vonatkozásai keltették fel, úgy Kozák munkáját a sziléziaiak ösztönözték: Zsigmond herceg ugyanis 1499–1508 között glogai (glogóvi), 1501–1511 között troppai (opavai) herceg volt, 1504-től pedig lengyel királlyá való megválasztásáig (1506) II. Ulászló nevében Sziléziát és Lausitzot kormányozta. *Petr Kozák* tanulmányainak döntő hányada a számadáskönyvek glogai és troppai információira helyezte a hangsúlyt (Publikációit lásd http://kozakpetr.wz.cz/Publikacni_cinnost.html, művei közül számos olvasható: <https://zao-szm.academia.edu/PetrKoz%C3%A1k>).

A könyv címében szereplő évkör némi magyarázatra szorul: a kötet ugyanis nemcsak az 1500–1504 közötti számadásokat tartalmazó I. (3–346.) és az 1504–1507 közöttiekből álló II. (347–649.) „főkönyvet” adja közre, hanem kiegészítésként közli azt a kivonatos összesítést is, amely a herceg néhány udvaroncának tett 1493–1499 közötti kifizetéseket sorolja fel személyenként csoportosítva (LI–LXIV). Utóbbi forrás szövege azért került a bevezető részbe (illetve a címben kezdődő zárójelbe), mivel ezeket a kivonatokat a főkönyvekből gyűjtötték ki, és a szerző érthető módon csak az elveszett, tehát 1500 előtti főkönyvekből átmásolt részeket tartotta közzére érdemesnek. Tekintettel a lőcsei, budai és pozsonyi tartózkodásokkal kapcsolatos bejegyzésekre, ez a forrás sem nélkülözi a magyar vonatkozásokat.

Az informatív cseh nyelvű bevezetőben rövid összefoglalásokat olvashatunk Zsigmond herceg életéről, a Jagelló uralkodók fennmaradt számadáskönyveiről, illetve bővebben a zsigmondi számadások eddigi kutatástörténetéről (VII–XXVIII) – a szerző mindvégig imponáló forrás- és szakirodalmi jártasságról tesz tanúbizonyságot, hiszen kiválóan ismeri nemcsak a vonatkozó cseh,

lengyel, litván, szlovák és német, hanem a magyar szakirodalmat is. Ezt követi a ma Varsóban őrzött források levéltártörténeti, majd külső leírása. Kozák precizitását jelzi, hogy még az egyes kézírásokat is elkülöníti egymástól: a számadásokon két ismeretlen írnok dolgozott, akiket Krzysztof Szydłowiecki, a későbbi lengyel kancellár ellenőrzött (XXIX–XXXII). A szerző természetesen hosszan foglalkozik a kiadás filológiai alapelveivel (XXXII–XXVIII): módszere következetes és modern, hiszen igyekszik őrizni a középlatin sajátosságokat (például követi a kéziratok írásmódját a magánhangzó előtti *-ti* szótag tekintetében, azaz a *serviciumot* nem javítja *servitiumra*), de az olvasást zavaró paleográfiai jelenségeket normalizálja (*nowm* helyett *novum*, *iuwenibus* helyett *iuenibus* stb. – viszont megőrizte a magyarországi latinságban is gyakran *equm*, *antiquum* alakban leírt *equum*, *antiquum* szavakat). A szövegkiadásban teljesen érthető módon a kéziratokban rövidítve írt pénznemeket nem írja ki teljes alakjukban (*florenus* helyett *flor.*). A bevezetőben külön táblázatot találunk az összes előforduló pénznemről és azok jelentéséről (XXII). A bevezető részt néhány, a kéziratról készült fekete-fehér fénykép (XXXIX–XLIX) és a már említett kivonatos forrás (LI–LXIV.) zárja.

A kötet túlnyomó részét kitevő számadások a gondos technikai megformálásnak köszönhetően jól áttekinthetők, a félkövérrel szedett fejezetcímek, a széljegyzetként feltüntetett fóliószámok és a kézirat egyes lapjain alul található összegek jobbra zárt szedése segíti a tagolást. A kritikai apparátusban Kozák egyféle futó lapalji jegyzetet használ, de ezeknek háromféle funkciója van, amelyeket az eltérő szedés különböztet meg egymástól: dátumfeloldások (álló betű), településnevek mai alakja (félkövér), filológiai megjegyzések (kurzív). A minden szempontból igényes, szépen tördelt kötet egyetlen apró esztétikai hibája éppen ebből következik: a két főkönyvhöz ugyanis a szerző 6358 jegyzetet illesztett, és a négyjegyű jegyzetszámok már-már megtörik a szöveget. A jegyzetek tartalma mindvégig igen precíz és következetes, nyelvük mindvégig cseh, ami a magyar olvasók számára elengedhetetlenné teszi a cseh hónapnevek megtanulását, mivel a szerző a dátumfeloldásokban, akár csak a fejlécben futó dátumokban természetesen ezeket használja.

Nem feladatomban természetesen, hogy a közölt számadások értékéről és felhasználhatóságáról szóljak, hiszen ezt már sokan és sokszor megtették előttem. Teljesen önkényesen két apró, érdeklődésemtől nem független szempontot emelek ki csupán. Az első az opavai hercegséggel kapcsolatos: ennek élén Zsigmond éppen Mátyás király fiát, Corvin Jánost követte, gyaníthatóan tehát az előbbi innen befolyt jövedelmei nagyságrendileg hasonlóknak tekinthetők Corvinéival. A számadások alapján ezek évi 400 és 500 forint közötti összegre rúgtak. A másik szempont a számadáskönyvek itinerárium-adatokban való, magától értetődő gazdagsága. Zsigmond herceg, mikor Magyarországon időzött, általában együtt „mozgott” II. Ulászló királlyal, akinek modern szemléletű itineráriuma még várat magára. Ennek a segédletnek az elkészítésekor a herceg számadáskönyveiből értékes kiegészítésekhez juthatunk hozzá. A munkához nagy segítséget jelent, hogy Petr Kozák külön tanulmányt szentelt Zsigmond herceg itineráriumának (*Petr Kozák: Itinerář prince Zikmunda Jagellonského, knížete hlohovského (1499–1508) a opavského (1501–1511), nejvyššího místopřítitele Slezska a Lužic (1504–1506)*). In: *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu*. Ed. Jan Martínek a Jiří Šmeral. Brno, 2012. 73–79.).

A kötetet bő bibliográfia (651–661), három jól használható mutató (földrajzi nevek, személyek és fogalmak, 663–737), végül egy rövid angol összefoglaló (739–742) zárja.

Petr Kozák most bemutatott kötetén nehéz fogást találni: a bevezető részek és a hatalmas terjedelmű forráskiadás egyaránt pontosságról, alapos filológiai felkészültségről és forrásismeretről árulkodik, a szép kivitelezésű, keményborítós könyv pedig a kiadót dicséri. A Kozák-féle kiadás dicséretére nem lehet eléggé hangsúlyozni annak jelentőségét, hogy az érdeklődő ezúttal nem egy újabb válogatáshoz, hanem egy forráscsoport hiánytalan kiadásához jutott hozzá. Mert ugyan az eddigi hazai munkák kétségtelenül kiaknázták a magyar vonatkozásokat, bizonyos fogalmak és gazdaságtörténeti jelenségek értelmezésében a teljes forrásanyag ismerete a magyar kutatóknak is nagy segítséget jelenthet.

Neumann Tibor